

תשובות קצרות

1. **תרומות ומעשרות מירקות שמוכנסים הביתה דרך החלון / הרב אהוד אחיטוב שאלה |** אנו מגדלים ירקות על אדן החלון בביתנו, ובכל פעם שאנו קוטפים מהם אנו מכניסים את הירקות דרך החלון. שאלתנו היא: האם קיימת חובה הפרשת תרו"מ מירקות אלו אף שהם לא הוכנסו בצורה הרגילה, דרך הדלת?
תשובה | בגמרא (ב"מ פח ע"א, פסחים ט ע"ב) נאמר שתבואה שהוכנסה לבית לא באופן הרגיל דרך הדלת, אלא דרך החלון וכדו', פטורה מהפרשת תרו"מ, וכן פסק הרמב"ם (הל' מעשר פ"ד ה"א):

אין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו לביתו שנאמר בערתי הקדש מן הבית, והוא שיכניסנו דרך השער שנאמר ואכלו בשעריך, אבל אם הכניס תבואתו דרך גגות וקרפופות פטור מן התרומה ומן המעשרות...
 כן פסק ה'שלחן ערוך',¹ ונחלקו הראשונים מהי המשמעות של פטור זה. לדעת חלק מהם פטור זה הוא מוחלט, וירקות אלו כבר אינם יכולים להגיע לשלב של חיוב הפרשת תרו"מ,² ולכן ניתן לאכול מהם בתוך הבית אפילו אכילת קבע. אולם יש מפרשים שהפטור מתרומות ומעשרות מירקות אלו הוא אך ורק אם לאחר שיכניסו אותם דרך החלון יאכלו מהם באופן עראי, או יאכלו בהם בעלי-חיים. ברם, אם ירצו בני הבית לאכול מהירקות הללו אכילת קבע, כגון לאכול כמות גדולה של ירקות, או להכין סלט או מרק ירקות – יהיו חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות. כך מפורש בדברי רש"י³ ותוספות,⁴ וכך ניתן לבאר את לשון הרמב"ם (הל' מעשר פ"ג ה"ו) שפסק:⁵
 מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר, וזורה מעט מעט אחר שהכניס לביתו ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות שהרי אינו מתחיל לגמור הכל.
 יוצא מכך שהדבר נתון במחלוקת פוסקים, וגם דעת הרמב"ם אינה חד משמעית.

-
1. שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' פג.
  2. ר"ן, פסחים ט ע"ב ד"ה איבעית אימא בפירוש א'; רבנו אפרים, מובא בתוס' מנחות סז ע"ב ד"ה כדי.
  3. רש"י, פסחים ט ע"ב.
  4. תוספות, מנחות סז ע"ב ד"ה כי.
  5. ועי' מהר"י קורקוס, הל' מעשר פ"ג ה"ו; ובהרחבה דרך אמונה, הל' מעשר שם ס"ק סד.

למעשה, ירקות שגדלים בתוך אדנית על אדן החלון ומוכנסים הביתה ישירות דרך החלון, צריך להפריש מהם תרומות ומעשרות, כיוון שקיימת סבירות גדולה שיאכלו מהם אכילת קבע בתוך הבית, אך כיוון שחיוב ההפרשה נתון במחלוקת, צריך לומר את נוסח ההפרשה ללא ברכה.

2. חיוב חלה בעיסה שחלקה מיועד לחלות וחלקה לעוגת שוקולד / הרב נתנאל אורבך

שאלה | הלש עיסה על-מנת לחלקה, כשאין בכל חלק שיעור חיוב חלה, ורצונו לעשות מחלק אחד חלות ומהאחר עוגיות, או מחלק אחד עוגיות ממולאות בריבה ומהאחר ממולאות בשוקולד, האם חייב בהפרשת חלה בברכה?

תשובה | העושה עיסה שיש בה שיעור חיוב חלה ובדעתו לחלקה לחתיכות שאין בכל אחת שיעור חיוב – פטור מהפרשת חלה.⁶ בדרך כלל 'לש על מנת לחלק' הוא כאשר נותן חתיכות עיסה שאין בהן כשיעור לאנשים אחרים. יש לברר אם פטור מהפרשת חלה גם במקרה שלש את העיסה ומחלק אותה לעצמו ומייעד כל חלק לייעוד אחר.

הפוסקים נחלקו אם פטור 'לש על מנת לחלק' שייך רק כשנותן את חלקי העיסה לאנשים אחרים, או גם כשמחלק את העיסה בעבור עצמו. יש הסוברים שרק כשלש על מנת לחלק לאחרים – פטור, אך אם מתכוון לחלק את העיסה בעבור עצמו מסיבות שונות – חייב.⁷ אמנם יש סוברים שגם הלש על מנת לחלק לעצמו – פטור.⁸ הפוסקים הכריעו כי הלש עיסה על מנת לחלק לצורכי עצמו יפריש ללא ברכה, אך זאת רק כאשר הוא מקפיד שהחלק האחד של העיסה לא יתערב עם החלק האחר. ברם, אם אינו מקפיד והוא מפריד בין חלקי העיסה מטעמים של נוחיות גרידא, כגון כשאופה רק חלק מן העיסה לסעודות השבת הקרובה ואת החלק האחר של העיסה מקפיא – במקרה כזה אפשר לברך על ההפרשה. לעומת זאת כשמתכוון להשתמש בחלק מן העיסה לאפיית חלות ובחלק האחר לעוגת שמרים עם מילוי שוקולד, כיוון שהוא מקפיד שהחלק האחד של העיסה לא יתערב עם החלק האחר⁹ – יפריש חלה אך לא יברך.¹⁰

6. חלה פ"א מ"ז.
7. רמב"ם, הל' ביכורים פ"ו הי"ט; פיהמ"ש לרמב"ם חלה פ"א מ"ז; שו"ע, יו"ד סי' שכו סעי' ב-ד; ש"ך, לשו"ע שם ס"ק ה; גר"א, לשו"ע שם ס"ק ז; שנות אליהו, חלה פ"א מ"ו.
8. ראב"ד, הל' ביכורים פ"ו הי"ט; ראב"ד, שם פ"ז ה"ט; ר"ש, חלה פ"ד מ"ב; רבנו יחיאל, תוספות ברכות לח ע"א ד"ה לחם; רבנו שמחה, סוף ספר זרעים להרמב"ם, מהד' פרנקל עמ' תקסח; רבנו פרץ הגהות ר' פרץ לסמ"ק, סי' קנא (מהד' רלבג, עמ' קג); שם סי' רמו (מהד' רלבג, עמ' רנ-רנא); תוס' ר' פרץ, פסחים לז ע"א (מהד' וילמן, עמ' פב); תוס' מהר"ם בתוך שיטת הקדמונים למסכת יבמות, מ ע"א (מהד' בלוי, עמ' פא); כלבו סי' פט (מהד' דוד אברהם, ח"ה, עמ' תרנה-תרנו); ועי' תוס' הרשב"א משאנץ, פסחים לז ע"ב, ד"ה דכו"ע (מהד' האדר"ת, עמ' צט-ק); מרדכי ברכות סי' קכא.
9. עי' שו"ת בית אפרים, ח"ב סי' סט; צל"ח, ברכות לז ע"ב סוד"ה לחם; חזון איש, יו"ד סי' קצח ס"ק ב-ג; חזו"א, זרעים ליקוטים סי' ב ס"ק ג; אך ראה: לקט העומר, פ"ו ס"ק ט; וראה עוד מנחת שי, סי' כג; מאמר הרב יואל פרידמן, אמונת עתיך 96 (תשע"ב), עמ' 26-32.
10. אמנם יש מחלוקת הפוסקים מה נחשב הקפדה: האם מדובר בהקפדה יתרה, שלא תיגענה העיסות זו בזו (מלא העומר, סי' שכו ס"ק ב בדעת הפמ"ג, או"ח סי' תנז, משב"ז ס"ק א; בית מאיר, או"ח סי' תנז

3. שימוש בשרף פרי התאנה לשם הגבנה / הרב דוד אייגנר

שרף התאנה מכיל אנזים בשם 'פיסין' (Ficin) או 'פקאין'. אנזים זה גורם להקשרת חלבון החלב וליצירת גבינה. שרף זה קיים בכל חלקי עץ התאנה. שיטת ההגבנה בעזרת אנזים זה הייתה ידועה כבר בימי חז"ל כמובא במשנה (ערלה פ"א מ"ז):

רבי אליעזר אומר, המעמיד בשרף הערלה, אסור. אמר רבי יהושע שמעתי בפרוש, שהמעמיד בשרף העלים, ובשרף העקרים מותר, בשרף הפגים, אסור, מפני שהם פרי.

מחלוקת התנאים היא באשר לשרף העלים ולשרף העיקרים: לדעת רבי אליעזר אין להשתמש בהם אם העץ הוא ערלה, אך לדעת רבי יהושע אף אם העץ הוא ערלה ניתן להשתמש בהם. נראה שמחלוקתם היא על הגדרת הפרי – האם כל שימוש שניתן להפיק מהעץ ייחשב כפרי, או רק מה שמוגדר גם באופן בוטני כפרי עצמו יוגדר כפרי, אך לדעת שניהם אין להשתמש בשרף של הפרי הבוטני עצמו. הרמב"ם¹¹ פסק כדעת רבי יהושע, ולכן אין להשתמש בפירות של עצי ערלה לשם הגבנה, אך ניתן להשתמש בחלקי האחרים של העץ לשם כך.

לעניין תרומות ומעשרות, מכיוון שההתייחסות לשרף פרי התאנה, גם לדעת רבי יהושע, היא כפרי עצמו, שחלים עליו כל דיני הפרי, יש להפריש תרומות ומעשרות מהפרי לפני שמשתמשים בו לשם הגבנה. זאת בדומה לחיוב הפרשת תרומות ומעשרות ממיץ, שאף שהמיץ הוא זיעה בעלמא, ואינו הפרי עצמו (ולכן ברכתו 'שהכל'), מכל מקום לעניין תרומות ומעשרות ההתייחסות למיץ היא כפרי עצמו, כמובא בגמ' חולין (קכ ע"ב): 'הטבל... כולן משקין היוצאין מהן כמותן', וכך פסק הרמב"ם¹² ויש אם כן לעשר את התאנים לפני שמשתמשים בשרף לשם הגבנה.

4. חילול מעשר שני באקראי על סוכר / הרב יעקב אפשטיין

שאלה | הביאו לאדם פירות טבל, ובהפרשת המעשרות הוא צריך לחלל מעשר שני. האם הוא צריך לייחד מטבע למעשר שני, ולכלות או לחלל אותה לאחר מכן על סוכר ולאבדו, או שיכול לחלל מעשר שני שלפניו ישירות על כפית סוכר ולאבדה?

תשובה | א. פסק הרמב"ם (הל' מעשר שני פ"ב ה"ב-ה"ג):

[ב] מדת חסידות שפודין מע"ש בזמן הזה בשווי כדרך שפודין אותו בפני הבית, והורו הגאונים שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחלה בזה"ז פודה, לא יהיה

ס"ק ח) או בהקפדה על עירוב העיסות זו בזו (תרומת הדשן, ס"י קפט; יד אפרים, ס"י תקו על המג"א ס"ק ח; שו"ת אבני צדק, ירושלים תשנ"ג, הוספות ס"ו; חלת לחם, ס"ה ס"ק טז).

11. רמב"ם, הל' מאכלות אסורות פט"ז הכ"ו.

12. רמב"ם, הל' מאכלות אסורות פ"י הכ"ב. לעניין חיוב מיץ טבל בהפרשת תרומות ונעשרות, ראה הרב שמחה שטטנר, 'הפרשת תרו"מ ממשקין', התורה והארץ ב, עמ' 371-382; הרב יהודה עמיחי, 'הפרשת תרו"מ ממיץ, התורה והארץ ד, עמ' 27-32, הרב יעקב אפשטיין, 'הפרשת תרו"מ ממשקין', אמונת עתיך 85 (תש"ע) עמ' 41-49.

זה חמור מן הקודש ומשליך הפרוטה לים הגדול. [ג] וכן אם חילל מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות ה"ז מחולל...

הרמב"ם סובר שמידת חסידות לפדות מעשר שני בשווי, אולם עפ"י הגאונים מותר אף שווה מנה בפרוטה. עוד מלמד הרמב"ם שניתן לחלל פירות מעשר שני **על פירות** בשווי פרוטה ולאבדם מן העולם כדי שלא יהיו תקלה. ובזמן הבית מותר, לדעת הרמב"ם (שם, פ"ד ה"ב), לחלל על פרי אחר וזה ייאכל בירושלים, אך לא יחלל לכתחילה מין על שאינו מינו.

ב. אמנם הראב"ד השיג:

א"א תמה אני אם אמרו הגאונים שיפדה מעשר שני אפילו בזה"ז פירות על פירות אלא במעשר שני של ח"ל שעשאו כדמאי.

מהר"י קורקוס מסביר שישנן שתי מחלוקות בין הרמב"ם לראב"ד: הראשונה – האם חיוב מעשר שני בימינו הוא מן התורה (ראב"ד) או רק מדרבנן (רמב"ם), והשנייה – האם מותר לחלל מעשר שני על פירות (רמב"ם) או שחייבים רק על מעות (ראב"ד). לכן הראב"ד מתיר לחלל פירות על פירות רק במעשר שני של חו"ל שהוא מדרבנן, ולדעתו בזמן הבית אף בדיעבד אינו מועיל (השגה לרמב"ם שם).

נושאי הכלים נשאו ונתנו בדעות הרמב"ם והראב"ד, וכתבו שהסוגיה בסוף סוכה מסייעת לראב"ד (רדב"ז ומהר"י קורקוס), והרדב"ז הביא ברייתא המסייעת לשיטת הרמב"ם, וכתב כי הרמב"ם הסיק ופסק לפי אותה ברייתא.

ב'דרך אמונה'¹³ הסביר שלשיטת הרמב"ם מותר לחלל פירות על פירות לא מדרך פדיון אלא מדרך קנייה, ודווקא על מינו, ובדיעבד אף שלא במינו, ורק על פרי הנאכל ולא כלי וכד'. ויכול לחלל על פרי או על כסף צורה. ובעניין חילול על פרי שאינו מינו כתב בדרך אמונה שהאיסור לכך מדרבנן.

ג. וכתב ב'דרך אמונה' (מע"ש פ"ד ה"ב סעי' יז):

ואם חילל הרי הן מחוללות [לדעת הרמב"ם]. דמדאורייתא מותר ולכן בזה"ז שמותר גם שוה מנה על פרוטה התיר רבנו לעיל פ"ב ה"ג גם לכתחלה לחלל על מין אחר אבל פרי שני על כסף או על פרי אסור אף בזה"ז וכן כסף על כסף אסור אף בזה"ז ואם חילל מחולל כדלקמן, וכ"ז דעת רבנו. **אבל דעת הראב"ד דפרי ראשון של מע"ש אין מתחלל על הפירות רק על המעות והוא מה"ת ולכן אף בדמאי לא מהני אף בזה"ז, ואפי' דיעבד אם חילל לא יצאו הפירות הראשונים לחולין.**

ומסיק:

ולמעשה יש להחמיר שלא לחלל גם פרי ראשון על פירות גם בזה"ז כיון שלדעת הראב"ד גם דיעבד לא מהני (חזו"א דמאי סי' ט' סק"י) וכן דעת הסמ"ג וכן הסכים הגר"א, וכן אין לחלל מעות על פירות וכשנתמלא כל המטבע כסף של מע"ש

13. דרך אמונה, ה' מעשר שני פ"ד ה"ב.

בזה"ז יחללנו על נחשת כיון שהוא מדוחק כדלקמן ה"ז ובכפתור ופרח כתב שכן נהגו.

ב'ציון ההלכה' הביא עוד ראשונים ואחרונים שהסכימו עם שיטת הראב"ד, ועל כן סמך עליה לגמרי (ועיקרי הדברים פסק אף בפ"ב ה"ג).

ד. בכרך יא מספרי (סי' מג) דנתי לגבי ביעור מעשר שני של חילול המטבע שנאספו בה פרוטות של מעשר שני **על סוכר**, והסברתי שאין לעשות כן בימינו אלא לחלל על פרי אחר¹⁴ ולבערו, ועדיף לפי ה'דרך אמונה' לחלל דווקא על מטבע אחרת, פחותה בערכה, ולבערה מן העולם. לכן גם במקרה שלפנינו מן הראוי לחלל את המעשר שני על מטבע ואותה לשמור לחילולים אחרים או לבער אותה, ולא לחלל על סוכר.

לכן למסקנה אין לחלל ישירות על פרי אחר, אלא דווקא על מטבע, ואותה ניתן לשמור לחילולים נוספים או לבערה מן העולם, כדי שלא ייכשלו בה. ובכל אופן ראוי שלא לחלל על סוכר, כפי שבואר בתשובתי בחלק יא.

5. העלמת מס ללומדי תורה / הרב אריאל בראלי

שאלה | האם יש 'ללמד זכות' על אלו המעלימים מס, לפחות למי שלומד תורה?
תשובה | החובה לשלם מס הינה גם חובה הלכתית ללא שום הקלות. ראשית מצד 'דינא דמלכותא – דינא' וכפי שכתב בשו"ת 'חיה דעת' (ח"ה סי' סד):

נראה להלכה שבכל מה שנוגע למיסים וארנוניות ומכס, יש לקיים את החוק של המדינה, שזה בכלל מה שאמרו חז"ל דינא דמלכותא דינא.

ואף לדעת הפוסקים שבארץ ישראל לא אומרים 'דינא דמלכותא דינא',¹⁵ עם כל זאת הם מודים כי מי שנהנה מכל מה שהמדינה מעמידה לרשותו, כגון תשתיות ושמירת הסדר הציבורי, חייב לשלם. וכך כתב בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ד סי' שיט):

והיינו דהיום הממשלה משתמשים בהכסף של המיסים לתועלת ולהנאת התושבים ולא מגיע היום לכיסו הפרטי של המלך, ולכן היום **אם נהנה מהשירותים שהממשלה נותנת ולא משלם עבורם הוא גזלן**.¹⁶

14. הערת עורך: י"פ. אך הגר"מ אליהו התיר לחלל על סוכר, עי' בפסקיו, ס' התורה והארץ ה, עמ' 32–33; וע"ע ס' הלכות הארץ, עמ' 33, הערה 60.

15. ר"ן, נדרים כח ע"א.

16. וכן בפתחי חושן, הל' גנבה עמ' יד, נראה שבזמננו, שעיקר המסים מיועדים לטובת התושבים כגון כבישים ותאורה, ביוב וניקיון, אין צריך בזה לדינא דמלכותא.

ביחס ללומדי תורה מובא בגמרא (בבא בתרא ח ע"א) שיש לפוטרו מתשלום מס, וכן נפסק ב'שלחן ערוך'.¹⁷ אולם פטור זה קיים רק כלפי מסים שהשלטון לוקח לטובתו האישית,¹⁸ ואז הציבור צריך לשאת בעול המס ולפטור תלמידי חכמים. אך אין זה נכון במסים שבאים לממן הוצאות לטובת הציבור, כדוגמת סלילת כבישים, תאורה ומימון מוסדות חינוך. דבר זה מפורש בגמרא שם 'הכל לכריא פתיא (רש"י) – חפירת בור לשותות מים), אפילו מרבנן'. וכן נפסק בדברי 'שלחן ערוך' (חו"מ סי' קסג סעי' ד) 'לתיקון הדרכים והרחובות, אפילו מן החכמים'. **לסיכום**, היות שכל המסים משמשים לצורכי המדינה ולא לטובת מושל פרטי,¹⁹ גם לומדי תורה צריכים לשלם מסים.²⁰

6. עדות של עד אחד בבית משפט / הרב אריאל בראלי

שאלה | הייתי עד לנזק שנגרם לרכב חונה, וביכולתי למסור עדות על כך בבית המשפט כנגד חברת הביטוח. מדובר בתביעה של עשרות אלפי שקלים והיא תוכרע על פי עדותי, ואיש לא יודע שראיתי. האם מותר לי להעיד בבית המשפט? האם מוטלת עליי חובה ליזום עדות?

תשובה | ישנה מצווה להעיד, כפי שכתב הרמב"ם (הל' עדות פ"א ה"א):

העד מצווה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע, בין בעדות שיחייב בה את חברו בין בעדות שיזכהו בו, והוא שיתבענו להעיד, שנאמר: והוא עד או ראה או ידע, אם לא יגיד ונשא עונו.

הרמב"ם מוסיף שהמצווה ללכת ולהעיד מתקיימת בשני תנאים: הראשון – כאשר יש תביעה לבוא ולהעיד, והשני – שהעדות תימסר בפני בית דין. לפיכך במקרה שלך, שאף אחד לא פנה אליך וכן העדות היא בבית משפט, אין חובה להעיד. אולם עדיין ישנו עניין למסור עדות, כדי לעשות חסד עם חברך. מצוות השבת אבדה כוללת גם את הצינוי למנוע הפסד ממון, ומכוח זה ישנה חובה להעיד לטובתו.²¹

אולם אתה רק עד אחד, ועל כך נאמר בגמרא (בבא קמא ק"ג ע"ב) שיש איסור לעד אחד להעיד כנגד יהודי בערכאות של גוים.²² ניתן להעיד רק במקום שבו התוצאה המשפטית

17. שו"ע, יו"ד סי' רמג סעי' ב. ובשו"ת יחוה דעת (שם) סיים שיש לפטור תלמידי חכמים מתשלום מס, ונראה שהתכוון אף למסים הנוהגים כיום במדינת ישראל, אך הדברים צריכים עיון וכפי שיבואר לקמן. ובתשובה מאוחרת יותר, בשו"ת יביע אומר, ח"ז חו"מ סי' י, הרחיב את היריעה.

18. כפי שכתב הרמב"ם בהל' מלכים פ"ד ה"א: 'יש רשות למלך ליתן מס על העם לצרכיו'.

19. וכבר העיר על כך בשו"ת תשובות והנהגות (שם) 'אם כי יש לצדד שיש גם דברים שמבזבזים עליהם כסף ואין לו מזה תועלת, שלדבריו אין צורך לכך, זה נהוג בכל חברה ומדינה, וא"כ כשמתחמק מלשלם למרות שנהנה, זהו גזילה שאסור לכו"ע גם מעכו"ם, ובפרט שאחרים וביניהם גם יהודים ישלמו להנאתו'.

20. ואין זה קשור לדעות שאין חובה על הקונה לדרוש חשבונות, כפי שכתב הרב ליאור באתר ישיבה: 'זה עניינו של נותן השירות מול המדינה, וכמובן עליו להיות אדם ישר ולשלם. אמנם, אם ידרוש מקבל השירות קבלה, יש בכך מידת חסידות אבל לא נראה לי שחייב'.

21. קצות החושן, סי' כח ס"ק ג.

22. נוסף על בעיה זו, הרמ"א כתב שבמקרה שההדינות אסורה מצד איסור ערכאות, המעיד לטובת התובע הרי הוא מסייע לדבר עברה (שו"ת הרמ"א סי' נב). יש לציין שבספר שער המשפט, סי' כו ס"ק

תואמת את פסיקת בית הדין. היות שהכוח ההלכתי של עד אחד הוא רק לחייב שבועה ולא להוציא ממון, ובית המשפט יסתמך על עדותו לחייב ממון, נמצא שהעד מחייב ממון שלא על פי הדין (רש"י שם). אם כן הלכה זאת מונעת ממך, בהיותך עד אחד, ללכת ולמסור עדות בבית משפט.²³ אולם אם בעדותך אתה מחייב את **חברת הביטוח**, אזי ישנה סברה שאתה כן צריך להעיד. ישנה אומדנה כי ההתקשרות עם חברת הביטוח היא תואמת את פסיקת בית המשפט. נמצא שהיא מקבלת עליה לשלם כפי שיכריע בית המשפט, ובכלל זאת גם על פי עדותו של עד אחד.²⁴ נמצא שאין הכשלה בעדותך, אלא אדרבה – מצוות השבת אבדה לניזק.

7. שבר פמוט אחד מתוך זוג פמוטות / הרב אביעד תפוחי

שאלה | השאלתי לחבר זוג פמוטות והוא שבר אחד מהם. זוג הפמוטות עולה 300 ש"ח. חברי רוצה לשלם לי 150 ש"ח, אך אני טוען שכיוון שאי אפשר לרכוש פמוט בודד, לא יועיל לי תשלום של 150 ש"ח, ועליו לרכוש זוג פמוטות ולתת לי אחד מהם. עם מי הדין?
תשובה | יש לדון בשלוש טענות שהתובע יכול לטעון:
 א. 'איני יכול לרכוש פמוט כדמות הפמוט שניזוק ב-150 ש"ח, שהרי מוכרים את הפמוטות הללו רק בזוגות, ומחירו של זוג הוא 300 ש"ח'.

- א, דחה את דבריו, שהאיסור לסייע לדבר עברה הוא מדרבנן, ואילו מצוות לא תעמוד על דם רעך והשבת אבדה הן דאורייתא, ולכן חייב להעיד גם בערכאות.
23. ניתן היה לומר שדברי הגמרא אינם מופנים כלפי עד שראה את הדברים בצורה ברורה ומעיד אמת, ואז אין בעיה שיסמכו על עדותו. אולם כתב בספר שלטי גיבורים, דף מ ע"ב מדפי הר"ף, שאף אם מעיד אמת זה עדיין נחשב שלא כדין ואסור לו להעיד, וכן עולה מתוך דברי הרמ"א, חו"מ סי' כח סעי' ג. וכן פסק כנסת הגדולה; הגהות על הטור סי' כח סעי' יב, אף שהעיד אמת משמתינן ליה, משום דחציף והלך להעיד בערכאות. וכן ברכי יוסף, חו"מ סי' יח ס"ק ג. אולם הרב אשר ויס (שיחה בעל פה) רצה לחלק בין עדות שהייתה בימי חז"ל לבית משפט בימינו: כיום השופט מכריע לפי התרשמותו הכוללת. הוא אינו מחויב לכללים של עדות, ומבחינה זו אין הבדל בין עד אחד לשניים. לעומת זאת בימי חז"ל גם לערכאות היו כללי קבלת עדות, ואז אי אפשר לתת כוח לעדות עד אחד יותר ממה שנתנה לו תורה.
24. משפט ערוך, סי' כח סעי' א ס"ק נח; משפטיך ליעקב, ח"ח סי' יא; וכעין זה כתב בשו"ת הרשב"א, ח"ו סי' רנד: 'כיון שזה מדעתו עשה מתנתו בערכאות **הרי קבל עליו לילך בזה בדיני המלכות שאמר שכל שטר שיעלה בערכאות שיועיל ויקנה**'. וכן קצות החושן, סי' קד ס"ק ו, מי שמלווה לגוי כנראה התכוון לזכויות העומדות ליהודי על פי דיניהם. אולי ניתן להרחיב ולומר שקיימת מעין אומדנה כלפי כל אזרח שבעצם המגורים שלו במדינה מקבל עליו את כללי בית המשפט (מלבד אנשים יראי שמים שבית הדין הוא הכתובת הטבעית בעבורם), ויש לראות בכך התחייבות לשלם על פי עד אחד, ואז יהיה מותר להעיד בבית משפט גם לעד אחד. וכעין זאת כתב הרשב"ם, ב"ב נד ע"ב ד"ה והאמר: 'שכל בני המלכות מקבלים עליהם **מצונם חוקי המלך ומשפטיהו**: הלכך דין גמור הוא, ואין למחזיק ממון חברו על פי חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל'.

ויש לדחות טענה זו, שכן על המזיק לשלם רק את שווי החפץ שהזיק,²⁵ ולא מוטל עליו לשלם על ההוצאות הנלוות שיידרש להן הניזק אם ירצה לשוב ולרכוש חפץ דומה לזה שניזק.²⁶

ב. 'הפמוט שנותר שלם אינו ראוי למלאכתו ללא בן זוגו, ונמצא שבשבירת פמוט אחד הרי שיצאו מכלל פעולה שני הפמוטות.'

יש לדחות טענה זו, שכן פמוט יחיד עדיין ראוי למלאכתו והיא הדלקת נרות בו. ייתכן שהניזק רכש את הפמוטות כדי להשתמש בשניהם כזוג, אך אי אפשר לומר שהפמוט הראשון יצא מכלל פעולה.

ג. 'השווי של הפמוט שנותר שלם נמוך מאשר שוויו בעת שהיה לו בן זוג.'²⁷ יש לדון בטענה זו בשלושה מישורים:

1. מבחינה מציאותית, אמנם בחנויות יש פמוטות הנמכרים גם יחידים, ומחיר של יחידה אינו נמוך ממחצית המחיר של זוג,²⁸ אבל זה נכון דווקא בפמוטות חדשים שאדם רוצה לקנות כדי להשלים סדרה שכבר יש לו, ויכול לבחור מתוך כל המגוון את הפמוט הנצרך לו. אבל כאשר קונים פמוטות מיד שנייה, אדם משלם פחות תמורת פמוט בודד, כיוון שנדיר מאוד שפמוט זה ישלים לו סדרה, וכמו כן פחות מצוי שאדם נצרך לפמוט בודד.

2. יש לדון מצד אחר, שכן לכאורה נזק זה הוא בגדר גרמא בלבד, שהרי הנזק נעשה בפמוט אחד ובאופן עקיף נגרמה ירידת ערך לפמוט האחר, ואין מחויבים לשלם על גרמא בניזקין. אך מסקנת האחרונים ששומר חייב בגרמא, שהרי שומר חייב בכל נזק שאירע לחפץ מחמת אי-שמירה שלו, אף על פי שאי-שמירה נחשבת כגרמא.²⁹

3. לגבי טענת 'הרי שלך לפניך', נחלקו האחרונים אם שומר חייב כאשר הנזק שאירע לחפץ אינו ניכר.³⁰ כתבו הפוסקים³¹ שהגזול אתרוג קודם סוכות והחזיר לאחר סוכות חייב בתשלום כיוון ששווי הנמוך של אתרוג לאחר סוכות ידוע וניכר לכול, ורק המחזיר חמץ לאחר הפסח יכול לומר הרי שלך לפניך כיוון שייתכן שזה חמץ שלא עבר עליו הפסח וממילא שוויו גבוה. כעין זה היה מקום לומר ששבירת פמוט אחד מתוך זוג היא

25. בהשקפה ראשונה היה מקום לומר ששאלה זו נוגעת בשאלה יסודית: האם חיוב התשלום של מזיק הוא מדין פיצוי או מדין תיקון והשבת המצב לקדמותו?: ראה מחנה אפרים, הל' נזקי ממון פ"א; וע"ע אמונת עתיך 110 (תשע"ו), עמ' 22 והערה 33; אמונת עתיך 111 (תשע"ו), עמ' 99-100.

26. עי' משפטי התורה (לרב צבי שפיץ) ח"א סי' כב.

27. נחלקו האחרונים אם שומר חייב על פחת זה שכן הוא רק גרמא, ועוד שיכול לומר לו 'הרי שלך לפניך'; ועי' בספר משפטי חיים, ח"ב, סי' י שהאריך לעיין הדק היטב בנושא זה.

28. כך עלה מבירור טלפוני שערכתי בחברה ידועה לממכר פמוטות.

29. שו"ת חת"ס, חו"מ סי' קמ. ועי' בספר משפטי חיים הנ"ל שהביא חבל אחרונים. עיי"ש.

30. ש"ך, חו"מ סי' שסג ס"ק ז. ועיין בספר הנ"ל שמאריך בזה כיד ה' הטובה עלינו.

31. פתחי תשובה, חו"מ סי' שסג, ס"ק א.

היזק שניכר, אך כיוון שנוכחנו לראות שמציאותית יש שמוכרים את הפמוט היחיד במחיר של מחצית זוג פמוטות, ממילא הרי זה היזק שאינו ניכר.³²

לסיכום, על המזיק לשלם רק את שווי החפץ שהזיק, ולא את ההוצאות הנלוות שיידרש להן הניזק אם ירצה לשוב ולרכוש חפץ דומה לזה שניזק. כמו כן, בשומת נזקים איננו דנים מה התכוון הניזק לעשות עם החפץ, אלא מה השימוש בחפץ זה. כמו כן אין לחייב את המזיק בפיחות שחל בשווי של הפמוט השני, שכן זה היזק שאינו ניכר. ממילא בנידון דידן חייב המזיק לשלם 150 ש"ח בלבד.

8. תפיסת חוב לוועד הבית / מכון משפטי ארץ

שאלה | אני טכנאי פלאפונים במקצועי, וכן חבר בוועד הבית בבניין. אחד השכנים נתן לי את הטלפון הנייד שלו לתיקון, ושילם לי 400 ש"ח. התיקון לא הצליח, והייתי חייב להחזיר לו את הכסף. לאותו שכן היה חוב לוועד הבית בגובה 700 ש"ח, אך הוא התחמק מלשלם את חובו. החלטתי לקזז לו מהחוב של ועד הבית, ובמקום להחזיר לו את ארבע מאות השקלים, שילמתי אותם לקופת הוועד. השכן כועס, כיוון שאינו מוכן לשלם לוועד הבית. האם אני מחויב להחזיר לו את כספו?

תשובה | מותר לך להעביר את 400 השקלים לקופת ועד הבית. מסי ועד הבית הם מסים מחייבים ואינם תלויים ברצונו הטוב של הדייר.³³ כיוון שכך, כל דייר נחשב כבעל חוב של שאר הדיירים בבניין. כאשר גבית 400 שקלים בעבור תיקון הנייד ולא תיקנת, הפכת להיות בעל חוב של השכן שמסר את הטלפון לתיקון. בבבא קמא³⁴ נפסק שכאשר צד א' חייב לצד ב' וצד ב' חייב לצד ג', צד א' יכול לפרוע את חובו ישירות לצד ג' ולא צריך לכך את רשותו של צד ב'.

תניא, רבי נתן אומר: מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה? ת"ל: ונתן לאשר אשם לו.

אם כן אתה חייב לשכן שחייב לוועד הבית, וממילא אתה יכול לפרוע את חובך ישירות לקופת ועד הבית. אמנם נחלקו הפוסקים במקרה שבו לצד ב' יש כסף לפרוע את חובו, אם מותר לצד ג' לפנות ישירות לצד א',³⁵ אך נראה שאם צד א' רוצה לפרוע מותר לו לעשות זאת. המהרי"ל דיסקין³⁶ חילק בין מקרה שבו צד ג' כבר תבע את חובו מצד א',

32. אמנם בספר משפטי חיים הנ"ל מסיק למעשה שיש לחייב בפחת שנפחת השווי של עגיל אחד כאשר בן זוגו ניזוק, אך נראה שעיקר טעמו מחמת שמסיק שזה נחשב כהיזק ניכר, שידוע לכול שאחד שווה פחות ממחצית של שניים, עיי"ש בהערה בסוף דבריו. ובנידון דידן טעם זה לא שייך.

33. שו"ע, חו"מ סי' קסא סעי' א.

34. ב"ק מ"ב, וכן נפסק בשו"ע, חו"מ סי' פו סעי' א.

35. שו"ע, חו"מ סי' פו סעי' ב; ש"ך שם ס"ק ה; נתיבות המשפט ס"ק ג.

36. מהרי"ל דיסקין, פסקים סי' נה.

ובין מקרה שבו עדיין לא תבע.³⁷ לפי זה במקרה שלפנינו ניתן לומר שהייתה תביעה מצד ועד הבית כלפיך, ומותר לך להעביר את הכסף לקופת ועד הבית.

9. חוק פינוי בינוי / מכון משפטי ארץ

שאלה | לפי חוק 'פינוי בינוי', הממשלה מכריזה על מתחם מגורים כמיועד לפינוי ובינוי, ומאפשרת לזמנים לשכנע את תושבי המתחם להתפנות. הדיירים המקוריים מקבלים מהיזם דיור חילופי לכל תקופת בנייתו של הפרויקט, ולאחר סיום הבנייה הם מקבלים דירת מגורים בשטח דומה או גדול יותר בבניין החדש לכשיקום. לפי החוק, הפרויקט מותנה בהסכמת שבעים אחוזים מהדיירים. שאר הדיירים יכולים להתנגד לפרויקט, אם הסירוב שלהם סביר. סירוב שאינו סביר יכול לגרור תביעת נזיקין מצד השכנים והיזם. מהי עמדת ההלכה בנוגע לחוק זה?

תשובה | לפי ההלכה אפילו דייר אחד יכול להתנגד, ואין לו צורך לנמק את התנגדותו. ניתן ללמוד זאת מדברי הרמ"א בנוגע לבית מושכר:³⁸

המשכיר בית לחבירו, ובתוך הזמן רוצה לבנותו, אין יכול לכופו לצאת אפילו לבית יפה ממנו, גם להכניס פועלים לבית לבנותו, מיהו מבקשים מן השוכר לעשות לפנים משורת הדין.

אם למשכיר לא שמורה זכות לפנות את השוכר, והשוכר לא מחויב בנזקי המשכיר, כל שכן שלשכנים אין יכולת לחייב את שכנם.

ואולם משתי סיבות ניתן לומר שמותר לפי ההלכה לכפות את החלטת הרוב על המיעוט: א. במקרה שבו הדירה נקנתה אחרי שהחוק חוקק, ניתן להניח שעל דעת החוק קנו הדיירים את הדירה. כמו שכתב בשו"ת 'אגרות משה'³⁹ בנוגע לחוקים המגנים על הדייר שאינם כפי דין תורה:

אבל לאלו ששכרו אחר שכבר נעשה הדין מהמלכות ולא התנו בפירוש... אלא סתם הוי כהתנו שאדעתא דדין המלכות השכיר לו.

ב. מסתבר שלחוק יש תוקף הלכתי על פי הכלל 'דינא דמלכותא דינא', כיוון שנועד לתקנת בני המדינה.⁴⁰ זאת ועוד, אפילו לשיטות החולקות על הרמ"א, כתב הרי"א⁴¹ הרצוג:

ומכל מקום עולה בדעתי בנוגע למציאות שנתחדשה בעולם המסחר והתעשייה דבר כללי שמציאות כזאת ומצב כזה לא היה קיים בימי חז"ל... ויש לנו יסוד לשער שאילו היה מתחדש בימיהם היו מתחשבים עם המציאות וקובעים תקנה משום תיקון העולם... יש לקבל דין המלכות בזה הממלא אותו הצורך שהיתה תקנה כזו ממלאה.

37. על פי שו"ע, חו"מ סי' פו סעי' ה.

38. שו"ע, חו"מ סי' שיב סעי' א.

39. שו"ת אגרות משה, חו"מ ח"א סי' עב.

40. ע"פ הרמ"א, חו"מ סי' שסט סעי' יא.

41. החוקה לישראל על פי התורה, עמ' 72.

חוק פינוי בינוי נחקק לתועלת בני המדינה, והוא בא לענות על צורך שלא היה קיים בימי קדם. התמעטות השטחים הפתוחים היא בעיה של העולם המודרני, והיכולת לפתור בעיה זו על ידי בנייה לגובה התחדשה גם היא בימינו. לכן מסתבר שעל פי הקריטריונים שקבע הרב הרצוג יהיה לחוק תוקף במסגרת 'דינא דמלכותא דינא'.

10. ירושת בן לאב יהודי ואם נכרייה שהתגיירה / מכון משפטי ארץ

שאלה | בן בכור לאב יהודי שנוולד לאמו בהיותה גויה ונתגייר יחד עם אמו בקטנותו, האם יורש עם אחיו, והאם יש לו עדיפות כבכור שנוטל פי שניים?
תשובה | המשנה בקידושין⁴² פוסקת:

וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין - הולד כמותה, ואיזה זה? זה הולד שפחה ונכרית.

מכאן שיהודי שבא על גויה, הוולד הולך לפי האם והוא גוי. התוספות⁴³ מבארים שהכוונה גם לעניין ירושה, וכי הוולד אינו בנו ליורשו. וכן כתבו הרמב"ם⁴⁴ וה'שלחן ערוך'⁴⁵. לא זו בלבד, אלא הפוסקים קבעו שהבא אחריו ונוולד אחרי הגירות, הוא הבכור⁴⁶ וכל שכן שאין לוולד הזה דין בכור. אמנם הגמרא⁴⁷ מחדשת שגור יורש את אביו הגוי מדרבנן, כדי שלא 'חזור לסורו', כלומר שלא יחזור להתנהג כגוי כדי לרשת את אביו. אולם במקום שבו חשש זה לא שייך, לדוגמה כשהאב יהודי, אם מפני שגם הוא התגייר ואם מפני שהאבא היה יהודי מלכתחילה, אין תקנה כזאת.⁴⁸ בספר פתחי חושן⁴⁹ כתב שאפילו אם הבן התגייר אח"כ אינו יורש את אביו מדרבנן. ובשם מחברי זמננו כתב שבמקרה מעין זה מן הראוי שהאב יכתוב צוואה לפיה הבן יירש אותו.

11. תביעת מטפלת להעלאת שכר באמצע שנה / מכון משפטי ארץ

שאלה | מעון שקבע מחיר חודשי ל'צהרון' ובאמצע השנה מעוניין להעלות את המחיר, האם הדבר מותר? בחוזה אין אזכור לנושא העלאת המחיר.

תשובה | אם יש ביניכם חוזה או תקנון, וכתוב בו מתי מותר לבטל את ההסכם, יש ללכת אחריו. זאת משום שהמחיר הוא דבר מהותי בחוזה, והעלאתו באופן חד צדדי כמוה כהפרת הסכם. אך אם היה מותר למעון לחזור בו מההסכם כולו, הוא גם יכול גם להעלות את המחיר באופן חד צדדי. אם אין תקנון המסדיר את ביטול ההתקשרות ביניכם, הלכה היא שפועל רשאי לחזור בו מהעבודה אפילו באמצע העבודה אבל למעסיק יש עליו 'תרעומת', אלא אם כן מדובר ב'דבר האבוד', ואז אסור לפועל לחזור

42. קידושין סו ע"ב.

43. תוספות, קידושין סח ע"ב ד"ה ולדה כמוה מנול.

44. רמב"ם, הל' נחלות פ"א ה"ז.

45. שו"ע, חו"מ סי' רעו סעי' ו.

46. רמב"ם, הל' נחלות פ"ב הי"ב; שו"ע, חו"מ סי' רעז סעי' ט.

47. קידושין יז ע"ב.

48. שו"ע, חו"מ סי' רפג סעי' א.

49. פתחי חושן, ירושה פ"א סעי' לא הערה נח.

בו.⁵⁰ לעומת זאת **קבלן** לא רשאי לחזור בו לאחר תחילת העבודה, ודאי אם עשה קניין.⁵¹ פועל הוא אדם שנשכר לעבוד במשך זמן מוגדר.⁵² לעומתו קבלן מקבל שכר תמורת התוצאות של עבודתו. אם מדובר על מעון שמעסיק כמה מטפלות ולא מטפלת ספציפית, נראה שהגדרתו תהיה כקבלן,⁵³ אך גם אם מדובר בשכירות ולא בקבלנות, נראה שטיפול בתינוקות מוגדר כ'דבר האבוד'. הרמ"א⁵⁴ פסק שמשרתת מוגדרת כדבר האבוד: 'דבעל הבית לא יכול לעשות מלאכה בעצמו, וע"י זה נאבד שלו'. נראה שגם שמירה על תינוקות תוגדר כדבר האבוד, לפי שההורים חייבים את השמירה הזאת כדי לצאת לעבודה,⁵⁵ ולכן למטפלת אין זכות לחזור בה, וממילא לא להעלות מחיר. ראייה נוספת לאיסור ההעלות מחיר באמצע תקופה אפשר לראות משכירות בתים. ה'שלחן ערוך'⁵⁶ פסק:

אם השכירו לזמן ידוע, אף על פי שנתייקרו הבתים או הוזלו, אינם יכולים לא להוסיף ולא לגרוע.

מסתבר שכן הדין בנוגע לשכירות פועלים, וכן כתב בספר 'פתחי חושן'.⁵⁷

12. תשלום למטפלת שנעדרה מעבודתה / מכון משפטי ארץ

שאלה | באחד הימים לא הגיעה המטפלת של הצהרון, ונאלצנו לקחת את בנו הביתה. באיזה אופן יש לחשב את החזר התשלום של אותו יום? אנחנו שילמנו באותו חודש תשלום חודשי, בגובה של בערך עשרים שקלים ליום. לעומת זאת מי שנמצא בצהרון באופן חד פעמי משלם על יום כזה 37 ש"ח. האם התשלום הוא לפי ה'מנוי' שלנו, או לפי התעריף החד פעמי? ואולי צריך לחשב את הסכום לפי העלות של שמרטפית לאותן שעות? (בפועל לא נעזרנו בשמרטפית).

תשובה | יש לבחון מהי סיבת היעדרות:

א. היעדרות מסיבה לא מוצדקת – ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' שלג סעי' ה) נפסק:

כיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל... בדבר האבוד, כגון פשתן להעלות מהמשרה, או ששכר חמור להביא חלילין למת או לכלה וכיוצא בהם, אחד פועל ואחד קבלן, אינו יכול לחזור בו. אלא אם כן נאנס, כגון שחלה (הוא או אשתו ובניו) או ששמע שמת לו מת. ומיהו אינו צריך לשלם להם כל שכרם, רק מה שעשו, וידם על העליונה הג"ה: ואם חזר בעל הבית וקבלן לאחר שעבר האונס, סתם, וחזרו ועשו אחר כך מלאכתן, צריך לשלם להן כל מלאכתן ואינו מנכה להן כלום.

50. בבא מציעא עה ע"ב; שו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' א; שם סעי' ה.

51. ש"ך, סי' שלג ס"ק ד.

52. סמ"ע, סי' שלג, ס"ק טז; שם, סי' רכז ס"ק נט; חכמת שלמה, על שו"ע חו"מ סי' שלג סעי' ג.

53. עיין גם פסקי דין רבניים ג, עמ' 272.

54. שו"ע, חו"מ סי' שלג סעי' ה.

55. ע"פ פתחי תשובה, סי' שלג ס"ק ח בביאור דעת הרמ"א שאסור לחזור אע"פ שלא חייב בתשלומים.

56. שו"ע, חו"מ סי' שיב סעי' י.

57. פתחי חושן, הלכות שכירות פרק ח סעי' יז הערה מ.

כלומר אם עובד נעדר מסיבה לא מוצדקת, ניתן לשכור על חשבוננו עובד אחר יקר יותר, ואם לא שכר – לנקות את שכר אותו היום. ברם, המעסיק לא אמור להרוויח מהיעדרות העובד שלו. לכן כיוון שהשכר שהייתם משלמים הוא 20 שקלים, זה הסכום שצריך לקזז משכרה החודשי של המטפלת.

ב. היעדרות מסיבה מוצדקת – ברמ"א שציטטנו לעיל מבואר שאם פועל נעדר מסיבה מוצדקת והמעסיק ממשיך להעסיק אותו אחרי כן, אין לקזז משכרו דבר, כיוון שהמשך העסקתו כמוהו כמחילה על ימי המחלה. אמנם הש"ך⁵⁸ חולק על הרמ"א, וסובר שאפילו אם המעסיק המשיך להעסיק את העובד אחרי המחלה, יכול לקזז לו משכרו. לפי זה אם עדיין לא שילמתם למטפלת את שכרה, אין עליכם חובה לשלם וכפי שיטת הש"ך, כיוון שאתם בגדר 'מוחזקים'. ואולם לפי חוקי העבודה, אם עובד נעדר בגלל מחלה, **לפעמים** הוא זכאי לתשלום. לחוקי העבודה במדינת ישראל יש תוקף של 'מנהג מדינה'. מכאן שאם היעדרותה נבעה ממחלה, **ואם** לפי חוקי המדינה עליכם לשלם לה שכר, כן יש לנהוג גם במקרה שלפנינו.

13. מתפטר בדין מפוטר / הרב אורי סדן

שאלה | אני שכיר, ואינני מרוצה ממקום עבודתי. אני לא זכאי לקבל תנאים כגון קרן פנסיה, דמי הבראה וכו'. לפי חוק מדינה, אם אני מתפטר, אני נקרא 'מתפטר בדין מפוטר' וזכאי לקבל את מלוא הפיצויים. האם לפי דין תורה מגיעים לי פיצויים אם אעזוב מרצוני?

תשובה | על פי ההלכה, זכותו של אדם להתפטר בכל עת (תוך מתן הודעה מוקדמת). חובת תשלום של פיצויי פיטורים הינה חובה חוקית והלכתית כאחד המתפרשת על פי לשון החוק.⁵⁹ כפי שצינת נכון, אם המעסיק אכן אינו מפריש בעבורך לקרן פנסיה, ומסרב לעשות זאת גם אחרי שדרשת זאת ממנו, הרי שזכותך להתפטר ולקבל פיצויי פיטורין. לפי החוק, התפטרות שנעשתה במצב שבו 'אין לדרוש ממנו כי ימשיך בעבודתו' מזכה בפיצויי פיטורין, ובוודאי אי תשלום השכר המגיע לך על פי חוק, חרף בקשתך (דהיינו הפרשה לפנסיה), מהווה מצב בו אין לדרוש מהעובד להמשיך בעבודתו. יש לציין כי תשלום דמי הבראה אינו חובה חוקית אלא חובה הנובעת מהסכמי עבודה קיבוציים שונים שאיני יודע אם חלים עליך. כמו כן חובה להעיר כי אם המעסיק מוכן לשלם את מה שהוא חייב על פי חוק, אזי גם אם הדבר נעשה רק בעקבות דרישתך –

58. ש"ך, חו"מ סי' שלג ס"ק כה.

59. ראה בין השאר בשו"ת תשובות והנהגות, ח"ה סי' שסג, ובהרחבה בספרנו כתר י, דיני עבודה במדינת ישראל על פי ההלכה עמ' 322 ואילך.

וגם אם אינך מרוצה מגובה השכר שלך ומהעובדה שאינך מקבל הטבות שונות – אין זו עילה להתפטרות, וממילא אינך זכאי לפיצויי פיטורים.

14. מתנה למשלם חשבונות בכרטיס אשראי בעבור אחרים / הרב שלמה אישון
שאלה | אדם בחר לעזור למשפחה מסוימת. הוא משלם בהוראת קבע בכרטיס אשראי את חשבונות החשמל, המים והארנונה שלה, ומקבל ממנה את הכספים במזומן. בני המשפחה מעוניינים מאוד לתת לו מתנה כדי להביע את הוקרתם. האם תשלומיו אלה נחשבים כהלוואה, ובמתנה יש חשש ריבית? האם יש משמעות לזמן קבלת התשלום – לפני חיוב הכרטיס או אחריו?

תשובה | אם החזרת הכסף למשלם נעשית לפני שחברת האשראי גובה את הכסף מחשבוננו – אין כאן כל הלוואה, וממילא אין חשש ריבית.⁶⁰ אולם נראה שגם אם החזרת הכסף למשלם נעשית לאחר שחשבוננו חויב בחברת האשראי, לא יהיה בנידוננו בהכרח איסור ריבית, והדבר יהיה תלוי בשאלה אם החזרת הכסף נעשתה לפני מועד התשלום האחרון של החשבון או לאחריו. אם התשלום במזומן ניתן למשלם לפני מועד התשלום האחרון שנקבע ע"י חברת החשמל וכד', הרי שהרווח היחיד שיש למשפחה הוא הטרחה הנחסכת להם בתשלום. מדחיית התשלום הם לא מפיקים רווח, שהרי יכלו בעצמם לשלם באותו מועד לחברת החשמל, וממילא לא נראה את המתנה כשכר המתנת מעות אלא כשכר בעבור הטרחה. אולם אם המשפחה מעוניינת לדחות את התשלום מעבר למועד האחרון, ולשם כך היא מבקשת מהמשלם שישלם את החשבון במועד שנקבע בחשבון והיא תחזיר לו מאוחר יותר – הרי זה כהלוואה שקיבלה המשפחה מהמשלם, וממילא יש מקום לומר שמסתמא נתנה בגלל ההלוואה.⁶¹

15. חוזה הפרשים / הרב שלמה אישון
שאלה | אני מתעניין בשוק ההון, ובמיוחד במוצר שנקרא 'חוזה הפרשים' (באנגלית CFD). הסחר בחוזה כרוך בריבית שהברוקר לוקח ממני.

תשובה | חוזה הפרשים – כשמו כן הוא: המשקיע אינו רוכש את המניה עצמה אלא את ההפרש בין השער שלה בעת הקנייה לבין השער שלה בתאריך שבו ירצה למכור אותה. למשל, במקום לרכוש מניה ב-500 ₪ ולמכרה חודשיים לאחר מכן ב-700 ₪, קיימת אפשרות לרכוש את ההפרש. במצב כזה על המשקיע לתת לברוקר ביטחונות, ובסוף התקופה את ההפרש. אם המניה עלתה מ-500 ל-700 יקבל 200, ואם ירדה יצטרך לשלם את סכום הירידה. חוזה הפרשים כולל גם אפשרות למינוף, כלומר ההפרשים לא יחושבו על מניה אחת אלא על כמה מניות – בין יעלו בין ירדו. מבחינת ההלכה חוזה ההפרש מותר, משום שהתשלום שמשולם מראש לברוקר אינו הלוואה אלא ביטחונות, ואף אם נראה את הביטחונות הללו כהלוואה שנותן המשקיע לברוקר, אין זו הלוואה בריבית,

60. ר' ברית יהודה, פרק ב סעיף ד, ומה שהביא שם, בהערה יא בשם החקרי לב.
61. ע' תורת ריבית, פרק שלישי סעיף ד, שיסוד האיסור אפילו מפרש ששולח לו לשם מתנה הוא משום שמסתמא ניתן מחמת ההלוואה.

שהרי הוא עלול להפסיד את הקרן כולה ואולי יותר מזה. לעניין הריבית שלדבריך הברוקר לוקח, נלע"ד שאין זו כלל ריבית אסורה, משום שהברוקר אינו מלווה לך, ואם אין הלוואה – אין ריבית. התשלום שאתה משלם לברוקר הוא עמלה, ואין בו חשש איסור.

16. השקעה בישראל של חברה בבעלות גוי / רבני מכון כת"ר

שאלה | האם מותר לחברה ישראלית פרטית בבעלות גוי להיכנס להשקעות בישראל ולרכוש קרקעות ונדל"ן בארץ?

תשובה | יש לדון אם יש כאן איסור 'לא תחנם' ופגיעה במצוות יישוב ארץ ישראל. לשם כך יש לעיין בגדר האיסור של 'לא תחנם'. הרמב"ם כתב (הל' ע"ז פ"י ה"ד):

מפני מה אין מוכרין להן שנאמר ולא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת עראי היא.

וכיו"ב כתב רבנו בחיי (דברים פרק ז):

ועוד דרשו בו: לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע שאסור למכור להם קרקע בארץ ישראל שזה יהיה סבה שיתישבו שם, והתורה אמרה: (שמות כג, לג) 'לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי'.

ויש כאן עניין נוסף של מצוות יישוב ארץ ישראל שכתב רש"י (גיטין דף ח ע"ב ד"ה משום): 'לגרש עובדי כוכבים ולישב ישראל בה'. מבואר ברש"י שיש כאן שני חלקים, גם למנוע ישיבת עכו"ם וגם ליישב את ישראל בא"י. א"כ בנידון זה אף אם החלק הראשון אינו מתקיים, שהרי אין כאן עובדי עבודה זרה נוספים שבאים לגור בארץ, מ"מ חסר החלק השני, שצריך שיישוב הקבע בארץ יהיה של יהודים שיגורו בבתים שבבעלותם. אלא שכל זה לא שייך בחברה שבעליה או בעלי המניות שלה אינם מתכוונים לשבת בקרקע שרכשה. א"כ נראה שהשאלה תלויה במחלוקת האחרונים אם איסור לא תחנם מותנה בהתקיימות החשש המהותי, או שקיים בכל מקרה, ונחלקו בכך האחרונים, כפי שהביא הרב שלמה גליקסברג (שו"ת ניצני ארץ ח"א, עמ' 223):

מחלוקת האחרונים היא בשאלת דינו של יהודי המוכר קרקע לנכרי אך מתנה עמו שלא יכנס להתגורר בה בפועל. הר"ח פלאג"י בספרו שו"ת נשמת כל חי הביא מבעל מלאכת הקודש ששלל אפשרות של מכירת בתים לנכרי גם כאשר התנה עמו שלא יכנס בפועל להתגורר בבית ואשובה אתפל"א עוד על הרב מלאכת הקדש ז"ל במ"ש שם וז"ל ואין לומר דלא אסרו למכור להם בתים בא"י ושדות בח"ל אלא דוקא אם ידור בהם הגוי שהוא מכניס שם ע"ז והתורה אמרה לא תביא תועבה אל ביתך אבל מותר למכור לו ופוסק עמו שישאר הישראל שם דר בבית ומעלה לו שכר. על פי עיקרון זה מיישב הר"ח פלאג"י את קושיית המפרשים כיצד נתן שלמה לחירם ערים מארץ ישראל והכא חירם לא היה דר באלו הערים אלא היה נהנה מפירותיהם. על כך חולק הר"ח פלאג"י מ"מ להא דחירם נראה פשוט דלפי מאי דתלי טעמא דהרמב"ם ז"ל דמאי אסיר לן שלא ליתן להם חנייה בקרקע משום שיהיה ישיבתם עראי בא"י וכיון דלא ידורו כלל ודאי דמותר לתת

להם חניה בקרקע. גם הרצ"פ פראנק הביא מתשובת הרש"ז מלובלין בעל התורת חסד כי במכירה שלא תמומש בפועל בכניסתו של הנכרי לקרקע לא יהיה בה איסור של לא תחנם וסברתו משום דאיסור מכירה לנכרי לא תליא בחלות הקנין לנכרי דאם יצוייר מכירה והקנאה לגוי שיקנה קרקע בא"י אבל הקניה לא תוסיף לו כח ושום אפשרות להגיע עי"ז לידי ישיבת קבע בארץ יתכן לומר דבכה"ג לא יעבור ישראל המוכר בל"ת דשורש האיסור באזהרה דלא תחנם לאו בקנין תליא מילתא ורק בגורם לו חניה בארץ זהו שרש האיסור.

אם איסור לא תחנם מותנה בהתקיימות החשש המהותי של הכנסת עבודה זרה, יש לומר שכאשר מדובר בחברה ישראלית בבעלות גויים, המשקיעים בחברה משיקולים עסקיים ובכך מחזקים את כלכלת המדינה הנהנית מהשקעות זרות, אין חשש. אולם אם איסור לא תחנם קיים בכל מקרה, הרי שהשאלה בנדוננו תהיה תלויה במחלוקת האחרונים על אודות חברה בע"מ: האם ההלכה מכירה בהיותה אישיות משפטית נפרדת, או שרואה בה שותפות רגילה של בעלי המניות (ועסקנו בכך באריכות ואכמ"ל). על הצד שההלכה מכירה בה כאישיות משפטית נפרדת, לא יחול עליה איסור לא תחנם, כשם שלא חל עליה איסור ריבית, ואילו על הצד שההלכה אינה מכירה בה כאישיות משפטית נפרדת, הרי שדין מכירה לחברה שבבעלות גוי יהיה כדין מכירה לגוי.

לסיכום, מותר לחברה ישראלית בבעלות גוי לרכוש נדל"ן בישראל, כאשר הגוי בעל החברה פועל משיקולים עסקיים ולא מתוך מטרה להחליש את אחיזת עם ישראל בארצו.

17. רווח של סוכנת נסיעות על חשבון הנוסעים / הרב יעקב הילדסהיים

שאלה | בחברות תעופה שונות לעתים משתנה מחיר הטיסה בו ביום מבוקר לערב, כגון שבבוקר מחיר הטיסה הוא \$1000, ובערב המחיר יורד ל-\$800. לדברי סוכנת נסיעות, יש לנוסע אפשרות לבטל בתוך יום את הנסיעה ולקבל החזר כספי. אם למשל קנו אצל סוכנת נסיעות נסיעה בבוקר ושילמו לה, והיא משערת שהמחיר ירד בערב, האם מותר לה לבטל את הנסיעה בו ביום, ובערב, כשהמחיר ירד, היא תקנה מחדש את הנסיעה ותרוויח את ההפרש? במקרה כזה הנוסע יקבל את הנסיעה שביקש, ולא יהיו לו כל הפסדים.

תשובה | יש לדון כיצד זה יכולה הסוכנת לבטל את ההזמנה של הלקוח בלא שקיבלה את רשותו? הלוא הוא מינה אותה לשליחה לרכוש לו כרטיס ולא לבטלו אח"כ, ויש להניח שאם הייתה שואלת אותו לא היה מסכים שתבטל, אלא אם כן יקבל גם הוא חלק ברווח. ייתכן גם סיכון בביטול, שאולי הכרטיסים הזולים יחטפו מהר והסוכנת לא תספיק לרכשם. מאידך גיסא יש לומר שאולי הלקוח הזמין טיסה ולא הזמין כרטיס, לכן לא נוגעים אליו התהליכים הנלווים לזה, והעיקר אצלו הוא שיוכל לטוס כפי רצונו. נקודה נוספת לדיון היא מצד חברת התעופה. בהנחה שהלקוח מסכים ל'מהלך' הזה, האם מותר לסוכנת הנסיעות לחזור בה, או שיש בזה משום מחוסר אמנה? בשו"ת 'שבט

הלוי⁶² אומר שמה שניתן לחזור בו בתרי תרעי (בשני שערים) זה רק כדי למנוע הפסד, אך לא בשביל להגדיל את הרווח. וא"כ לכאורה בנד"ד יש לאסור, אא"כ זהו מנהג העולם והרי זה כאילו התנו מראש שהסוכן יוכל לחזור בו אם המחיר ירד. מאידך גיסא יש לומר שלכאורה לא שייך כאן, כיוון שחלק מהשירות שחברת התעופה נותנת הוא שניתן לבטל את העסקה בתוך יממה (כפי שנראה שלא שייכת טענת 'מחוסר אמנה' למי שפועל ע"פ החוק המאפשר ביטול עסקה של רכישת מוצרים בתוך 14 יום, ללא צורך בעילה לביטול). ועוד יש לדון כאן מצד 'אין אדם עושה סחורה בפרתו של חברו' (ב"מ לה ע"ב), שהרי הכסף שהסוכנת קיבלה אינו שייך לה אלא לקונה, עד שיקבל את תמורתו, ואין היא יכולה לעשות בזה סחורה ולהרוויח.

לכן נראה שמוטל על סוכנת הנסיעות ליידיע את הקונה מראש על האפשרות להרוויח, וכפי שיסוכם ביניהם יתחלקו ברווחים.

18. בדיקת הבגד התחתון בשבעה נקיים / הרב עומר שפס

שאלה | האם חובה על האישה לבדוק את הבגד התחתון שלובשת בימי שבעה נקיים, או שדי בבדיקות הפנימיות שעושה פעמיים ביום?

תשובה | מקור דיון זה - בדברי הרא"ש במסכת נידה (פרק י, אות ה), וזו לשונו: ובאותן שבעה נקיים תבדוק עצמה בכל יום. ונהגו הנשים ללבוש חלוק לבן בבין השמשות של התחלת שבעת הימים, ובדקות את עצמן ואת חלוקן בכל יום. וכן הוסיף ב'הלכות נדה בקיצור' (סי' ב): 'ובאותן ז' הימים תבדוק בכל יום עצמה וחלוקה בבדיקה יפה...'. מבואר בדברי הרא"ש שיש לבדוק אף את הבגד, בנוסף על הבדיקה הפנימית, וכן כתב בתשובה.⁶³ כדברי הרא"ש כתבו גם רבנו ירוחם⁶⁴ והרשב"ץ.⁶⁵ נראה שראשונים אלו סוברים שבימי ז' נקיים יש צורך ברמת בירור גבוהה שהאישה נקייה מכל אפשרות של דימום, הן פנימי הניכר בבדיקה באותו מקום, הן היוצא בזמן כלשהו ונמצא על הבגד. לכן תלבש בגד לבן, וממילא גם תעיין בו לראות שהינה נקייה. בטור⁶⁶ הזכיר באופן כללי שתבדוק ולא ציין לבדיקת הבגד, וכן ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קצו סעי' ד) סתם בלשונו, וכתב:

בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחילה פעמיים בכל יום, אחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות...

62. שו"ת שבט הלוי, ח"ז סי' רלו.

63. שו"ת הרא"ש, סי' מז.

64. ר' ירוחם, תולדות אדם וחווה, נתיב כו, ח"ב, דף רכא.

65. חידושי ופסקי רשב"ץ למסכת נידה סט.

66. טור, יו"ד סי' קצו אות ד.

ה'שלחן ערוך' לא מציין מה עליה לבדוק, אם בדיקה פנימית או גם את הבגד, ובפשטות מסתבר שהכוונה לבדיקה פנימית, כיוון שלא פירט יותר מכך, ופשוט שזוהי עיקר הבדיקה. ואכן, ר' עקיבא איגר (בביאורו לשו"ע שם) מעיר על אתר: 'להיות בודקת לכתחילה – עצמה וחלוקה'. וה'סדרי טהרה'⁶⁷ תמה על השמטת הטור וה'שלחן ערוך' את דברי הרא"ש.

וכן פסק ה'לחם ושמלה' (סי' קצו, ד', אות יט), כדברי הרא"ש. לעומתם כתב בספר 'פרדס רימונים'⁶⁸ שאין צורך בבדיקת הבגד, והאריך לבאר ולבסס דבריו, ונימק כדלקמן:
 1. הדבר לא הוזכר בגמרא, שם נאמרה רק בדיקת עצמן ולא חלוקן (נידה סח-סח), וכן לא הוזכר ברוב הראשונים (כרמב"ן, ראב"ד, רשב"א, סמ"ג ועוד).
 2. הטור עצמו ב'קיצור פסקי הרא"ש'⁶⁹ לא ציין זאת להלכה. ויש לומר שמה שכתב הרא"ש הוא תיאור של מנהג הנשים, ולא הגדר המחייב להלכה.
 3. מסתבר שאין לחוש לכתמים דרבנן, אחר שהוחזקה שנסתם מעינה.
 למעשה, רבים מפוסקי זמננו אכן מציינים שיש לבדוק אף את הבגד – כך כתב הר"ע יוסף,⁷⁰ הר"ש וואזנר⁷¹ ועוד פוסקים.

הפוסקים ציינו שבכל אופן בדיקת הבגד מעכבת. לעומת הפוסקים הנ"ל, יש שאכן הקלו בדבר ולא הצריכו בדיקת הבגד. ב'דרכי טהרה' (פרק יד, ג, עמ' 190) כתב מורנו הר"מ אליהו בזו הלשון:
 בכל יום משבעת ימי הספירה צריכה לבדוק לכתחילה פעמיים בכל יום: בדיקה אחת בבוקר... כשקמה מהמיטה, ואחת לפני השקיעה... וטוב שתבדוק גם את הסדין ששוכבת עליו, וגם את בגדיה שלובשת באותם ימים.

הרי שלא כתב את בדיקת הבגד כחוב, אלא כמעלה. גם בספר נטעי גבריאל⁷² כתב שאין חיוב לבדוק הבגד פעמיים ביום (אלא שציין שיש לבדוק כשמחליפתו). והר"ע אויערבאך⁷³ כתב שיש לבדוק 'רק באותו מקום בלבד' ולא הבגד.
לסיכום, נראה שלכתחילה נוסף על הבדיקה הפנימית ראוי לבדוק גם את הבגד התחתון, שכן כתבו כמה ראשונים ואחרונים, ובפרט שה'שלחן ערוך' לא כתב בזה דבר ברור, ולפחות תבדוק כאשר מחליפה את הבגד. אלא שהרוצה להקל ולא לבדוק יש לה על מה שתסמוך, וכל שכן לסובלת מכתמים וכיו"ב – יש להורות לה שאינה צריכה לבדוק הבגד (לעתים בכל אופן נמליץ לה שתלך עם בגד צבעוני או עם תחבושת או תחתונית שאינן מקבלות טומאה [לשיטות מסוימות]). בכל אופן אם הבחינה בכתם על גבי הבגד

67. סדרי טהרה, סי' קצו ס"ק טו.

68. פרדס רימונים (לרבי משה יצחק אביגדור, מגדולי פוסקי ליטא), פתיחה לסי' קצו, פרק א אות י.

69. קיצור פסקי הרא"ש, נידה פרק י סי' ה.

70. טהרת הבית, ח"ב, עמ' שב.

71. שיעורי שבט הלוי, סי' קצו, ד, אות א.

72. נטעי גבריאל, ח"ב פרק ס סעי' ב.

73. לבושי עוז, עמ' תמה סעי' ד.

התחתון, ודאי שחובה עליה לברר אם הוא כתם אוסר (דהיינו סותר את ז' נקיים) או לאו, ואינה יכולה להעלים עיניה ממנו.

מכון המקדש

19. ברכת המצוות בהולכת הדם / הרב עזריה אריאל

שאלה | כאשר הכהנים עומדים בשורה בעת הקרבת קרבן הפסח ומוליכים את המזרק מיד ליד, מי מהם מברך את ברכת המצוות על הולכת הדם?
תשובה | בספר 'עבודת הקרבנות'⁷⁴ כתב שיש ברכת המצוות על הולכת הדם. ברם, לענ"ד דין זה אינו ברור. המקורות בדברי חז"ל על ברכת המצוות במקדש מעטים. המקור בדברי הראשונים שלפיו יש לברך על כל עבודה בפני עצמה הוא הרמב"ן,⁷⁵ ומדבריו נראה שגם הוא מודה שאין לברך על ההולכה, מפני שהיא נחשבת כחלק מקבלת הדם. הרמב"ן הנ"ל כותב את דבריו בהסבר לדברי בעל 'הלכות גדולות', שמנה כמצווה 'יציקות, בלילות, פתיתות, מליחות, הגשות, תנופות', ומביא מקור לכך מהגמרא במנחות יח ע"ב:

מניין לרבות חמש עשרה עבודות: היציקות והבלילות... עבודה המסורה לבני אהרן, כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה.
 ומוסיף הרמב"ן: 'ואלה העבודות נמנות מצוות, שהכהן כשעושה אחת מכל אלה עושה מצוה ומברך עליה'. הן בדברי בעל 'הלכות גדולות' והן בסוגיה במנחות לא הוזכרה ההולכה. בתוספות⁷⁶ התלבטו בטעמו של דבר – האם משום שההולכה כלולה בקבלה או מסיבה מיוחדת.⁷⁷ מאחר שבעל 'הלכות גדולות' לא מנה אותה וגם הרמב"ן לא הזכירה, נראה שהם החשיבו אותה כחלק מהקבלה, וכפי שכותב הרמב"ן במפורש בהקשר אחר (קידושין לו ע"א): 'דהולכה בכלל קבלה היא'. מקור נוסף בראשונים לברכת המצוות על חלקי העבודה הוא ה'אבודרהם' (שער שלישי) הכותב:

וכן על הקרבת הקרבנות ועל סמיכה וזריקה והקטרת אימורין ושאר מעשיהן, והוא הדין ליציקת שמן על תנוך אזן מצורע ועל בהן ידו ומאי דדמי להו, וכל מעשה מנחות דהו מברכין עלייהו.

אף הוא לא הזכיר במפורש את ההולכה. לפי שיטת בעל 'עבודת הקרבנות' שיש ברכה גם על ההולכה, יש לעיין מי מברך בהולכת דם הפסח. לפי מסקנת הגמרא בזבחים (יד

74. עבודת הקרבנות, מאת הרב אהרן כהן, חתן החפץ חיים, סי' נב.

75. רמב"ן, השגות לספר המצוות שורש יב, והובא במשנה למלך, הל' מעשה הקרבנות פ"א ה"א.

76. תוספות, מנחות יח ע"ב, ד"ה מניין.

77. רש"י, בחולין קלב ע"ב ד"ה המקריב, סובר שגם היא נמנתה, עיין שם.

ע"ב), הולכה ביד ללא צעידה ברגל אינה נחשבת הולכה. הגמרא שואלת על כך מתיאור ההולכה בקרבן הפסח, שבו הכהנים עומדים בשורה ומושיטים מזה לזה, ועונה 'דנידי פורתא', כלומר הכהנים הולכים מעט ברגליהם. בפירוש הדברים מצאנו מחלוקת אם כהן אחד בלבד בשורה, זה הקרוב למזבח וזורק את הדם, הוא שגם הולך ברגליו,⁷⁸ או שכל הכהנים הולכים מעט.⁷⁹ לפי שיטת המאירי, ברור שרק כהן אחד בירך, שכן רק הוא מקיים בעצם את מצוות ההולכה, וכל השאר רק מסייעים לו. על פי השיטה שכל הכהנים בשורה שותפים למצוות ההולכה, מסתבר שהראשון בשורה, זה שמקבל את המזרק מיד הכהן שקיבל את הדם ומתחיל להוליך, הוא המברך ומוציא ידי חובה את כל הכהנים השומעים אותו. דין דומה מצאנו בבבית מילה, שכאשר שניים מקיימים את המצווה בזה אחר זה, הראשון מל והשני פורע, הראשון מברך והשני יוצא ידי חובה בברכתו.⁸⁰

לסיכום, מסתבר שאין ברכה מיוחדת על הולכת הדם. יש סוברים שכן, ולדעה זו נראה שרק כהן אחד מברך, הראשון מהם שהולך גם ברגליו ולא רק מושיט בידו.

20. הנחת תפילין של כהן בשעת העבודה / הרב יוסף אלבז

שאלה | האם הכהנים הניחו תפילין בשעת עבודתם, ומה באשר לכהן הגדול?
תשובה | בדבר זה יש להבחין בין תפילין של יד לתפילין של ראש. לגבי הנחת תפילין של יד, מוסכם הדבר שהכהנים אינם מניחים תפילין של יד, ואף יש איסור בדבר להניח אותן בשעת העבודה, מפני שנאמר בתורה: 'ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו',⁸¹ ומכאן למדו חכמים שלא יהיה דבר חוצץ בין הבגד לבין בשרו של הכהן.⁸² אם ישנה חציצה בין הבגד לבשר, העבודה פסולה.⁸³ הנחת תפילין של יד מהווה חציצה בין הבשר לכותונת, ולכן יש איסור להניח תפילין של יד בשעת העבודה, ואין בדבר הבדל בין כהן גדול לכהן הדיוט. באשר להנחת תפילין של ראש ישנם בחז"ל מקורות סותרים. במקור אחד נאמר: 'כהנים בעבודתן, לויים בדוכנן וישראל במעמדן פטורים מן התפילה ומן התפילין',⁸⁴ ולמסקנת הסוגיה האמור כאן לגבי הכהנים הוא לגבי פטור מתפילין של ראש. מאידך גיסא במקור אחר נאמר: 'הכל חייבין בתפילין, כהנים לוויים וישראלים...'⁸⁵, וגם שם מסקנת הסוגיה היא שהחיוב האמור הוא ביחס לתפילין של ראש. יש מהראשונים שכתבו שהסוגיה בזבחים הפוטרת מתפילין היא רק כאשר בשעת קשירת התפילין הכהן מתבטל מן העבודה, אבל כשיש שהות להניח תפילין קודם העבודה –

78. מאירי, פסחים סד ע"ב.

79. כך עולה מהמשנה למלך, הל' פסולי המוקדשין פ"א הכ"ג, ועי' בהרחבה ב'שערי היכל' לזבחים מערכה כ.

80. פתחי תשובה, יו"ד סי' רסה ס"ק א.

81. ויקרא ו, ג.

82. זבחים יט ע"א.

83. זבחים שם; ערכין ג ע"ב; רמב"ם, הל' כלי המקדש פ"י ה"ו.

84. זבחים שם.

85. ערכין ג ע"ב.

חובה להניחן ולהשאירן עליו לאחר מכן בשעת העבודה.⁸⁶ הרמב"ם (רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י ה"ו) פוסק להלכה כך:

אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצת, אבל של ראש אינה חוצצת, ואם רצה להניחם בשעת העבודה מניח.

ומדברי ראשונים אחרים עולה שבאופן פשוט הכהנים מניחים תפילין של ראש בשעת העבודה.⁸⁷ ייתכן שלדעתם יש לפסוק כפי הסוגיה המחייבת כהנים בתפילין, או שאמנם אין חיוב כזה ומכל מקום בפועל החמירו הכהנים על עצמם והניחו תפילין. לגבי הנחת תפילין של ראש אצל כהן גדול, אמרו חז"ל: 'שערו [של הכהן הגדול] היה נראה בין ציץ למצנפת, ששם מניח תפילין',⁸⁸ כלומר גם לכהן הגדול יש מקום שבו היה יכול להניח תפילין של ראש – בין מקום הציץ למצנפת, באופן שאין חציצה בין התפילין לבגדי הכהונה,⁸⁹ וכך נפסק להלכה.⁹⁰

לכל הדעות אין בהנחת תפילין של ראש משום 'יתור בגדים'.⁹¹ **לסיכום**, אין הכהנים רשאים להניח תפילין של יד בשעת העבודה, ואם הניחו יש חציצה בדבר ועבודתם פסולה. תפילין של ראש רשאים הכהנים להניח (רמב"ם), ויש מקורות שנראה מהם שכן נהגו בפועל (ראב"ד; יראים; רע"ב), ואין בדבר משום חציצה או משום ייתור בגדים.

21. כניסת נשים לבית המקדש / הרב אברהם כהנא

שאלה | האם נשים יכולות להיכנס למקדש? האם נשים יכולות להיכנס לעזרה? עד היכן נשים יכולות להיכנס למקדש?

תשובה | המשנה (כלים פ"א מ"ח) מונה עשר קדושות ביחס לבית המקדש, וביחס לכניסה למקדש נאמר:

עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת. עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת. עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה לשחיטה לתנופה.

המשנה לא מחלקת בין גברים לנשים, ומשמע שדין ישראל שאינו כהן ודין אישה שווים. לכן מכיוון שלישראל מותר להיכנס בטהרה לשטח עזרת ישראל, או אפילו להיכנס לשטח עזרת כהנים בשעת הצורך כמו בעת סמיכה, שחיטה ותנופה, כך גם הוא הדין לנשים. וכן מצינו בתקופת המשכן שנשים נכנסו לתחומי העזרה לצורך תפילה.⁹² יתרה

86. שיטה מקובצת, ערכין שם אות ו.

87. ראב"ד, לתמיד לג ע"ב; יראים מצוה שצט; רבנו עובדיה מברטנורא זבחים פ"ב מ"א.

88. זבחים שם.

89. רש"י, זבחים יט, ב ד"ה ששם.

90. רמב"ם, הלכות כלי המקדש פ"י ה"ג.

91. רש"י זבחים שם.

92. כן נראה מהתיאור של תפילת חנה, שנשים נכנסו בין האולם למזבח. ועיין מחזור המקדש לרב ישראל אריאל, ראש השנה פרק יג אות ו. וכן משמעותו הפשוטה של הפסוק: 'ואל המקדש לא תבא עד

מזאת, בעזרה מצד צפון יש שער הנקרא 'שער נשים',⁹³ דבר המלמד על כניסה של נשים לתחום העזרה.⁹⁴

עם זאת, הגמרא בקידושין (נב ע"ב) שואלת על אפשרות לקדש אישה בקדשים: 'אשה בעזרה מנין? ועל גמרא זאת כתב רש"י (ד"ה 'וכי אשה') ש'נשים אינן נכנסות לעזרה כדתנן בפרק קמא דכלים'. התוספות⁹⁵ הקשו על רש"י שלוש קושיות: א. הרי לא מצאנו שהמשנה אוסרת על נשים להיכנס לעזרה. ב. הרי שחיטת הקדשים כשרה אף בנשים (זבחים פ"ג מ"א), ומשמע שהן יכולות להיכנס ולשחוט בעזרה. ג. הרי נזירה וסוטה צריכות להיכנס לעזרה כדי להניף את מנחתן.

מאיך גיסא, רש"י (שבת נה ע"ב ד"ה ששהו) כותב שעיקוב הקרבנות על ידי חפני ופנחס מנע מהנשים לאכול בקדשים ולהיכנס לעזרה, ומשמע שגם רש"י מודה שיש אפשרות לכניסת נשים לעזרה. לכן ניתן להסביר את שאלת הגמרא וכך גם שיטת רש"י: 'אשה בעזרה מנין' שהכוונה שנשים לא היו מצויות כל כך בעזרה, כנראה מפני הצניעות, אך כאמור, אין עליהן איסור להיכנס.⁹⁶

לסיכום, מעיקר הדין נשים יכולות להיכנס לתחום העזרה המקודשת, כדין אדם מישראל שאיננו כהן, ובשעת הצורך (שחיטה ותנופה) יכולות להיכנס אף לעזרת כהנים, אלא שבדרך כלל נשים לא נהגו להיכנס מפני הצניעות.

מלאת ימי טהרה' ויקרא יב, ד. משמע: שבמלאת ימי טהרה לאחר שתביא את קרבנה – תבוא אל המקדש. יש דעה שאף נשים היו מסבבות את המזבח, וכך אומר המדרש בבראשית רבה (בראשית פר' יח פס' ה): 'אמר רבי חגי בשעה שעלו ישראל מן הגולה, נתפחמו פני הנשים מן השמש והניחו אותן, והלכו להם ונשאו נשים עמוניות, והיו מקיפות את המזבח ובוכות, הוא שמלאכי אומר: 'זאת שנית תעשו, שנייה לשטים, כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה'.

93. מידות פ"ב מ"ו.

94. ראה תפארת ישראל, מידות שם.

95. תוספות, קידושין נב ע"ב, ד"ה וכי.

96. ראה תוספתא ערכין פ"ב ה"א: 'לעולם לא נראית אשה בעזרה אלא בשעת קרבנה בלבד'. וכן בירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ג; ירושלמי קידושין פ"ב ה"ז; וכן כתבו המאירי ותוס' קידושין נב ע"ב.